

Kaprinay Zsófia*: Az egyesülettel összefüggő új polgári jogi szabályozás az alkotmánybírósági határozatok tükrében

Debreceni Jogi Műhely, 2014. évi (XI. évfolyam) 1–2. szám (2014. június 30.)

Az egyesülési jog, mint mindenkit megillető szabadságjog az 1989. évi XXXI. törvény módosításával került be az Alkotmányba, mely rendelkezés 1989. X. 23-án lépett hatályba. Az egyesülési jog, mint klasszikus alapjog ekkor foglalta el helyét az alkotmányban, melynek érvényesülését az állam elvileg nem korlátozhatja, ezek a jogok az Alkotmánybíróság szóhasználatában az alkotmányos alanyi jogok.[1] Az alapjogi normára ma már leggyakrabban az állampolgári alapjogok, állampolgári jogok elnevezést használjuk, mely nem más, mint az a norma, amely az állam és az ember legfontosabb viszonyait szabályozza. Az „alapvető” jellegből következik, hogy érvényesülésüket különleges garanciákkal biztosítják, így szabályozásukat elsősorban természetesen az Alaptörvényben találhatjuk.[2] Ezt a megfogalmazást támasztja alá az a meghatározás is, mely szerint az alkotmányos és demokratikus államok jellemzője az, hogy az emberi jogokat elismerik, és ezeket beemelik az Alkotmányba, így az egyes államok alkotmányaiban és nemzetközi egyezményekben felsorolt emberi jogokat hívhatjuk alapvető jogoknak, vagy más néven alapjogoknak.[3]

Az Alkotmány az egyesülési jogról szóló szakasza az Alaptörvény elfogadásáig változatlan maradt, mely már nem csak a dolgozók, és nem is kizárólag az állampolgárok, – mint az 1989 előtti alkotmányban – hanem mindenki számára biztosította az egyesülési szabadságot.[4] Az egyesülési jogot, valamint a szervezetalapítás szabadságát az Alaptörvény VIII. cikkében találhatjuk, amelyre alapozottan az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény (továbbiakban civil törvény) is kimondja, hogy az egyesülési jog, mindenkit megillető szabadságjog, amelynek alapján mindenkinek joga van ahhoz, hogy másokkal szervezeteket, illetve közösségeket hozzon létre, vagy ahhoz csatlakozzon.

Mint általában, itt sem korlátozhatatlan alapjogról van szó. Mind az Alaptörvény, mind pedig a speciális jogszabály is állít fel bizonyos korlátokat, amely a létrehozást akadályozza, mely a korábbi szabályozáshoz hasonló. Így nem sértheti az Alaptörvény azon rendelkezését, mely szerint senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére, vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására, továbbra sem valósíthat meg bűncselekményt, vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, valamint nem járhat mások jogainak, és szabadságának sérelmével, és fegyveres szervezet sem hozható létre. Új rendelkezésként említhetjük, hogy nem lehet olyan szervezetet sem létrehozni, amelynek célja valamilyen törvény alapján kizárólag állami szerv saját hatáskörében ellátható közfeladat megvalósítása. 2012. január 1. napjától az egyesületek létrehozásával kapcsolatos szabályokat a polgári törvénykönyv szabályozza. Az új polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény meghatározza az egyesület alapításához szükséges feltételeket, rendelkezik az egyesülési jog gyakorlásának módjáról, az alapszabály kötelező tartalmi elemeiről, az egyesületi tagsági jogviszonyról, a megszűnéséről. Az új polgári törvénykönyv sokkal részletesebb szabályozást ad a régi polgári törvénykönyvünkhöz képest. Az Alaptörvényhez hasonlóan kimondja a létesítés szabadságát, mely nem csupán a jogi személy létesítésének szabadságát jelenti, hanem a jogi személyekre vonatkozó szabályokat is szabadon állapíthatják meg, és ennek keretében a jogszabályi rendelkezésektől is szabadon eltérhetnek (3:4 §)

Az egyesülési jog, mint szabadságjog alapvető felfogása az utolsó két évtizedben lényegében nem változott, ugyanúgy mindenki számára biztosított, a törvény és az Alaptörvény által meghatározott korlátok között.

Az alkotmánybírósági határozatok vizsgálata során mindig a határozat elbírálásakor hatályban lévő jogszabályokat vettem figyelembe.

6/2001 alkotmánybírósági határozatban az indítványozó művészeti alkotóközösség, alkotmányjogi panaszt nyújtott be, mert álláspontja szerint, azzal, hogy a társadalmi szervezet a nyilvántartásba vétellel jön létre, az Alkotmányban biztosított egyesülési szabadság lényeges tartalmát korlátozza. Mivel az Alkotmány 8. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy alapvető jog lényeges tartalmát még törvény sem korlátozhatja, így az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény (a továbbiakban Etv.) alkotmányellenesen írja elő a társadalmi szervezetek bírósági nyilvántartásba vételét. Az indítványozó szerint „amennyiben egy társadalmi szervezet az egyesülési jog alapján létrejön, elnyeri jogi személyiségét is, hiszen a társadalmi szervezettől nem választható el szervezetének lényege, a jogi személyiség. Már az is a szabadságjog korlátozását jelenti, hogy a társadalmi szervezetnek hosszabb, rövidebb időt kell várnia ahhoz, hogy a társadalomban jogokat és kötelezettségeket vállalhasson.”

Az alkotmánybíróság megállapította, hogy mind az Alkotmány és az Etv lehetővé teszi olyan közösségek létrehozását, amelyek nem rendelkeznek jogi személyiséggel, nincs nyilvántartott tagsága. Ilyen esetben a szervezet szabadon működhet, de nem minősül társadalmi szervezetnek. Ha azonban ilyen szervezetet szeretnének, annak közjogi feltétele, hogy a bíróság nyilvántartásba vegye. A bírósági bejegyzés elsődleges célja a törvényellenes célra való alapítás megakadályozása, hiszen a nyilvántartásba vétel nem jelent tartalmi korlátozást, a bíróság a nyilvántartást kérő szervezet céljának csupán a törvényességét vizsgálhatja.

Miután lehetnek olyan közösségi célok melynek eléréséhez nincs szükség jogi személyiséggel bíró egyesületekre, így az új civil törvény lehetővé teszi természetes személyek számára, hogy nem gazdasági érdekű közös céljaik előmozdítására, tevékenységük összehangolására vagyoni hozzájárulás nélkül civil társaságot[5] hozzanak létre. Ezeket a társaságokat a Ptk. 6:498. §-ban meghatározott polgári jogi társasági szerződéssel lehet létrehozni. A civil társaságot alapvetően az határolja el a Ptk. szerint megköthető polgári jogi társasági szerződéstől, hogy a közösségi cél elsődlegesen gazdaság jellegű nem lehet, gazdasági tevékenységet csak másodlagos jelleggel, céljának elérése érdekében folytathat. A civil társaság nem jogalany, csupán a tagok közötti kötelelemnek minősül, így természetesen bírósági nyilvántartásba vétele sem szükséges.

A nyilvántartásba vétellel összefüggésben az új polgári törvénykönyv egyértelművé teszi e kérdéskört, hiszen kimondja, hogy jogi személy bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre, amennyiben ezt a jogi személyt a típusának megfelelő létesítő okirattal hozták létre, vagy az alapján kérik a bejegyzését.[6]

Az indítványozó azt is sérelmezte, hogy nincs határidő megállapítva a társadalmi szervezetek bejegyzésre, álláspontja szerint ez is sérti az egyesülési jog szabad gyakorlását. Ebben az esetben az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy nem elegendő a polgári perrendtartás által ésszerű határidőn belüli követelmény, valamint az Egytv. által meghatározott soronkívüliség,[7] ugyanis ez nem biztosítja az Alkotmány azon rendelkezését, mely szerint az állam elsődleges kötelessége az alapvető jogok tiszteletben tartása és védelme. Továbbá nem biztosítja az Alkotmány által a Magyar Köztársaság bíróságainak feladatául szabott azt a követelményt, miszerint védjék és biztosítsák az állampolgárok jogait és törvényes érdekeit. Ez az egyesülési szabadság sérelmét idézte elő, mivel a törvényesen megalakult társadalmi szervezet indokolatlanul késői nyilvántartásba vétele olyan függő helyzetet teremt, amely indokolatlan fenntartása a társadalmi szervezetet kizárhatja céljának megvalósulásából.

Egyetértek az alkotmánybírósági határozattal – szemben sok különvéleménnyel –, hogy miután nem kontradiktórus eljárásról van szó, tehát nincsenek ellenérdekű felek, a jogbiztonság elengedhetetlen követelménye, hogy a jogalkalmazói magatartás előre kiszámítható legyen, legalább az időtartam tekintetében. Így gondolta ezt a civil szervezetek bírósági nyilvántartását és az ezzel összefüggő eljárási szabályokat megalkotó jogalkotó is,

hiszen – alapesetben – az egyesület nyilvántartásba vételére irányuló kérelem benyújtásától számított hatvan napon belül köteles a szervezetet nyilvántartásba venni.[8]

1487/D/1995 alkotmánybíróági határozat alapján az indítványozó jogszabály alkotmányellenességének megállapítását és megsemmisítést kérte arra hivatkozással, hogy az Etv. egésze és a KK. 1. számú állásfoglalása[9] alkotmányellenes. Az indítványozók társadalmi szervezet bejegyzésére irányuló kérelmét mind az első fokú, mind a másodfokú bíróság elutasította, mert a társadalmi szervezet névválasztása sérti az Legfelsőbb Bíróság KK. 1. számú állásfoglalásban foglalt névvalódiság követelményét.[10] Az indítványozók szerint a bíróság nem jogosult jogszabály kiegészítésére, s arra sem, hogy normatív módon a cégjogi szabályokat[11] adaptálja, a társadalmi szervezetek bejegyzésével kapcsolatos eljárásba, mint ahogy azt az állásfoglalás teszi. Egy másik indítványozó beadványa pedig az Etv. 2.§ (4)[12] bekezdésében és a KK. 1. számú állásfoglalásában együtt alkalmazott tartalmát tartja alkotmányellenesnek, mert nem teszi lehetővé, hogy a bíróság a társadalmi szervezetnek a jogi személy szervezeti egységét is önállóan vegye nyilvántartásba.

Az indítványok megalapozatlanok, és megvizsgálásra alkalmatlanok, ezért elutasításra kerültek.[13]

Az új polgári törvénykönyv a jogi személyek általános részénél rendelkezik a jogi személy elnevezéséről, így szabályozza, hogy a később bejegyzett jogi személy nevének milyen mértékben kell különböznie a korábban nyilvántartásba vett jogi személy elnevezésétől, tiltja a valósággal ellentétes látszat keltését, valamint rendelkezik a magyar nyelv és helyesírás szabályairól (3:6. §)

A cégjogi szabályok alkalmazásával összefüggésben pedig a véleményem, ha egy szabályozás más területen jól bevált, akkor a jogalkalmazók azt nyugodtan adoptálhatják egyéb vonatkozásban is. Az már csak részletkérdés, hogy a jogalkotó alkot egy újabb jogszabályt másik jogszabály vagy éppen kollégiumi állásfoglalás átemelésével – ami egyébként csak a jogszabályok számát vagy terjedelmét növelné – vagy sem. Miután mind a gazdasági szervezeteknél mind pedig a civil szervezeteknél jogi személy elnevezéséről van szó, és ebben a vonatkozásban a kettő között különbséget nem látok, minden további nélkül alkalmazhatóak a cégjogi illetve a közigazgatási kollégiumi állásfoglalásban a jogi személy elnevezésére vonatkozó szabályok. Itt még megjegyezném azt is, hogy a 2011-es új civil törvény elég sok területen alkalmazza a cégjogi szabályokat – szinte egy az egyben átemeli a végelszámolásra, a felszámolásra és csődeljárásra vonatkozó szabályokat – amely szintén azt erősíti meg, hogy vannak olyan területek, amelyen lehet civil szervezet vonatkozásában a cégjogi szabályokat alkalmazni.

8/1993 alkotmánybíróági határozatban az Alkotmánybíróság a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény azon rendelkezéseit vizsgálta, hogy az egyház, mint jogi személy megalapításához legalább száz természetes személy szükséges. Az indítványozó álláspontja szerint, ez sérti a vallási közösségek együttes vallásgyakorláshoz való jogát, másrészt az állam és az egyház szétválasztásának az elvét. Az Alkotmánybíróság mindkét esetben elutasította az indítványt azzal az indokkal, hiszen ezt az alapjogot nem csak egyházon belül lehet gyakorolni, hanem egyéb társadalmi szervezet keretében, vagy akár nem jogi személyként is. Az állam határozza meg, hogy magánszemélyek részére milyen feltételekkel engedi meg jogi személyek létrehozását, erre nézve az Alkotmányból sem kötelezettsége, sem pedig korlátozása nem adódik. Ha az indítványozó gondolatmenetén haladnánk, akkor a jogalkotó nem szabhatna semmilyen kritériumot jogi személy szervezeti keretének.

A jelenleg hatályos a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény külön nevesíti a vallási tevékenységet végző szervezetet, és az egyházat. Az előbbi az egyesület mintájára alakulhat, azzal a különbséggel, hogy meghatározott célja vallási tevékenység

végzése, és kizárólag természetes személyek alapíthatják, nyilvántartására pedig a Fővárosi Törvényszéknek van kizárólagos illetékessége. Az Országgyűlés pedig egyházként ismeri el a vallási tevékenységet végző szervezetet, ha az előbb említett jogszabályban felsorolt kritériumoknak megfelel. Láthatjuk, hogy az egyházakra vonatkozó jogi szabályozás az előzőekhez képest jelentősen átalakult, tulajdonképpen mintázza az alkotmánybíróság döntését, hiszen lefekteti a nem egyháznak minősülő szervezeti keretek között történő vallásgyakorlás módját, és az egyházzá válás feltételeként további kritériumokat határoz meg. 27/1993 alkotmánybírósági határozat az indítványozó álláspontja szerint a képzőművészet, iparművészet, a fotóművészet és az ipari tervezőművészet egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 83/1982 (XII.29) MT rendeletnek azon rendelkezése, hogy a művészeti alkotóközösségek létesítésének jóváhagyására, valamint tevékenységük törvényességi felügyeletére a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak van hatásköre, sérti az Etv. 1. §-ának második mondatát,[14] a 14. §-ának első bekezdését,[15] valamint 16. § (2) bekezdésének d. pontját[16].

Az MT rendelet szerint[17] az alkotóközösség exkluzív szervezetnek minősült, hiszen tagjai csak a Művészeti Alap tagjai közül kerülhettek ki. Az a körülmény, hogy az egyesülési jog mindenkit megillető szabadságjog, nem zárja ki, hogy az Alkotmány és az Etv. alapján nem tiltott célra létrehozott egyesület alapítói alapszabályukban az egyesületet céljához és jellegéhez igazodó minőségi adottságokat fogalmazzanak meg az egyesületi tagság feltételeként. Az Etv. 23. §-ában[18] és 25. §-ában[19] foglalt kivételektől eltekintve azonban kizárólag törvény határozhatja meg az egyesülési jog gyakorlásának feltételeit.

A jelenleg hatályos szabályozás is lehetővé teszi, hogy az alapszabályban az egyesületi tagságnak az alapítók feltételt szabjanak. Egyrészt a Ptk. nem zárja ki sem a jogi személy általános részénél, sem pedig az egyesületnél szóló rendelkezéseknél, másrészt erre következtethetünk a tagsági jogviszony felmondásról szóló szabályozásból, mely azzal kezdődik, „ha az alapszabály a tagságot feltételekhez köti”(6:63§ (1)).

A másik aggályos rendelkezés,[20] hogy maga a rendelet határozza meg az alkotóközösség célját, nem pedig a szervezet alapszabálya, ezért az ellentétes az Etv. azon rendelkezéseivel, mely szerint az egyesület alapszabályának kell tartalmazni az egyesület célját, tehát azt az alapítóknak kell meghatározni.

Sérelmes a rendelet azon szakasza[21] is, amely szerint az alkotóközösség jogi személy, létesítéséhez a Művelődési és Közoktatási Minisztérium jóváhagyását követeli meg, tehát az alkotóközösség létrehozását közigazgatási szerv jóváhagyásához köti, és bírósági nyilvántartásba vétel nélkül ruházza fel jogi személyiséggel. Ezzel szemben az egyesülési jog hazai törvényi szabályozottságának sajátos tartalmi vonása és értéke nyilvánul meg abban, hogy nem csak védelmet nyújt e kollektív szabadságjog gyakorlásához, hanem egyéb tárgyú szakszerű döntéseivel is közreműködik az egyesülési jog alkotmányos és törvényes érvényesítésében. Erre vonatkozó szabály az Egytv. 4. §-a[22] és ezzel összhangban a Ptk. 58. § (2)[23] bekezdése. Alkotmányellenes azért is, mert a rendelet szerint a megalakulás után az alkotóközösség akkor kezdheti meg működést, miután az alapszabályt elfogadta szemben az Etv.-vel, ahol a társadalmi szervezet alapszabályát már az alakulási eljárás összetevőjeként meg kell állapítani az alapító tagoknak, valamint a rendelet az alapszabály kötelező tartalmi elemi között nem jelöl meg több olyan tárgykört, melyet az Etv. szerint az alapszabálynak tartalmaznia kellene.[24]

Nem rendelkezik eltérően erről a Ptk. sem, miszerint az egyesület megalapításához az alapszabály elfogadása szükséges, amelyben tíz alapító tagnak kell konszenzusra jutnia, tehát tíz alapító tag egybehangzó akaratnyilatkozatára van szükség (3:64. §)

A rendelet a Művelődési és Közoktatási Miniszter számára az alkotóközösség valamennyi tevékenységére kiterjedő általános felügyeleti jogot biztosít, mely szerint végső esetben az alkotóközösséget feloszlathatja. Ez ellentétes az Etv. fokozatossági elvén alapuló, ügyészségi

törvényességi felügyeleti eljárással, mely szerint az ügyészség kezdeményezése alapján, a bíróság hajthat végre különböző intézkedéseket.

Hatályos polgári törvénykönyvük a jogi személy általános részében a jogi személyek általános törvényességi felügyelet jogát a nyilvántartó bíróságra ruházza (3:34. § (1)). A civil törvény pedig kimondja, hogy a civil szervezetek működése felett az ügyészség gyakorol általános törvényességi ellenőrzést, a Ptk.-ban meghatározott eltérésekkel (11. § (1)). A 2011. évi CLXIII. ügyészségről szóló törvény pedig azt mondja ki, hogy ha jogi személy működése felett bíróság gyakorol törvényességi felügyeletet, akkor az ügyészség törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezhet (28. § (3)). Tehát itt némi ellentmondás van a polgári törvénykönyv, és a civil törvény között, de ha az előbb vizsgált három jogszabályt összevetjük, akkor azt mondhatjuk, hogy az általános törvényességi felügyeleti jogot a nyilvántartó bíróság gyakorolja, és az ügyészség, pedig törvényességi felügyeleti eljárást kezdeményezhet.

A rendelet szerint[25] az alkotóközösség tagjai vagyoni hozzájárulásukkal biztosítják az alkotóközösség működését. Ez nem biztosítja az Etv. által meghatározott kitéfelt, miszerint a társadalmi szervezet tartozásaiért saját vagyonával felel. A jelenleg hatályos Ptk. új rendelkezése konkrétan kizárja a tagok mögöttes helytállását, hiszen kimondja, hogy a tagok az egyesület tartozásaiért saját vagyonukkal nem felelnek, kizárólag a tagdíj megfizetésére van kötelezettségük (3:65. § (4)). Miután polgári önszerveződésről van szó, ellenkező szabályozás jelentősen csökkenthetné az egyesületi életet.

Több alkotmánybírói határozat született a gazdasági és szakmai kamarákkal összefüggésben, ahol az indítványozók többnyire a kamarai tagsághoz kötöttséget vitatták azzal az indokkal, hogy a kötelező kamarai tagság alkotmányellenes, mert sérti az alkotmányban foglalt egyesülési szabadságot. Ilyen volt a 22/1997 alkotmánybírói határozat, mely az ügyvédi törvényt[26] támadta, valamint a 38/1997 számú alkotmánybírói határozat melyben az indítványozók a gazdasági kamarákról szóló 1994. évi XVI. tv. (továbbiakban Gkt.) alkotmányellenességét kérték megvizsgálni. Ebbe a körbe tartozik még 39/1997 számú alkotmánybírói határozat, melyben az indítványozók a Magyar Orvosi kamaráról szóló 1994. évi XXVIII. tv. több pontját vélték alkotmányellenesnek. Az alkotmánybírók szerint az indítvány sem az ügyvédek, sem az orvosok, sem pedig a gazdasági kamarák esetében nem megalapozott, hasonló indokok alapján. Az alkotmánybírók valamennyi ügyben ugyanabból a tézistől indult ki, miszerint az Alkotmány és az Etv. alapján magánszemélyek saját maguk által meghatározott célra személyegyesüléseket hozhatnak létre. Ez mindenkit megillető szabadságjog, amely elsősorban a cél megválasztásának a szabadságát jelenti, valamint a célra rendelt szervezet alapításának szabadságát, ehhez való csatlakozás önkéntességét és az önkéntes kilépés lehetőségét. A kamara azonban nem társadalmi szervezet, hanem köztestület, nem magánszemélyek alapították, hanem jogszabály alapján létrejött szervezetről van szó, így a feladatait, működési rendjét is törvény szabályozza. Miután a kettő nem ugyanaz, ezért a köztestülethez előírt kötelező csatlakozás nem sérti az egyesülési jogból fakadó szabad csatlakozás lehetőségét. Ezt támasztotta alá az Európai Emberi Jogi Bíróság. E szerint az Emberi Jogok Európai Egyezménye 11. cikkében biztosított egyesülési szabadságnak a megsértése nem állapítható meg akkor, ha szakmai kamarai kötelező tagságot írnak elő. „Az orvoskamara közjogi intézmény, amelyet a törvényhozó létesített és az államszervezetbe kapcsolt be; az orvosi hivatásgyakorlás tekintetében a kamara a közellenőrzést gyakorolja, és jelentős jogosítványai vannak. Ezekre tekintettel a kamarát nem lehet egyesületnek tekinteni.... A kamara és ennek szükségszerű velejárója – a kamarai tagság –, valamint a kamara szerveinek való alárendelés sem tárgyukban, sem következményeikben nem érintik az egyesülési szabadságot.” [27]

Hasonló következtetésre jutott az Alkotmánybíróság a 1283/B/1995 számú határozatában, ahol a Polgári Törvénykönyv akkor hatályban lévő azon rendelkezését vizsgálta, mely a köztestületekre vonatkozóan szabályokat állapít meg. Az indítványozó szerint ez Alkotmányellenes, mert az Alkotmányban nem szerepel a köztestületekről szóló általános szabályozás, illetve arra való utalás sincsen, így ez sérti az Alkotmányból eredő egyesületi jogosultságot, valamint az érdekképviselési szervek szabad alapításához való jogát. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az, hogy valamely szervezet nem szerepel az Alkotmányban, nem akadályozza annak, hogy arról jogalkotó rendelkezzen, még ha valamely alapjogra vonatkozik is. Másrészt, ezen döntésében is hangsúlyozta, hogy miután a köztestület nem szabad akaratból jön létre, hanem jogszabály határozza meg az alapítását, így nincs közvetlen összefüggésben az egyesülés jogával, tehát nem lehet Alkotmányellenes. Továbbá megállapította azt is, hogy a Ptk. nem tiltja az egyesülési jog alapján álló érdekvédelmi szervezet alakítását, és nem is teszi kötelezővé ilyen szervezetben tagság viselését, így az egyesülési szabadság érvényesülését nem is érinti.

A jelenlegi polgári törvénykönyvben nem kerültek szabályozásra a köztestületek, annak szabályozására az új Ptk. túl erős polgári jogi jellege miatt külön jogszabályba került át. A régi Ptk. szövegét szó szerint átvéve került az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2006. évi LXV. törvény 8/A §-ba, mely 2014. március 15-től hatályos. Ebből is látható, hogy az egyesületek és a köztestületek két egymástól távol álló jogi személy típus. Ugyanakkor a hasonlóságot mutatja az, hogy az előbb említett jogszabályban nem szabályozott kérdésekre, továbbra is az egyesület szabályait rendeli alkalmazni.

21/1996 alkotmánybírósági határozat, mely „szivárványügy” néven vált ismertté, fő kérdése az volt, hogy kiskorú vállalhat-e tagságot homoszexualitást védő, azért küzdő szervezetben. A gyermeknek az a joga, hogy az állam részéről a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemben és gondoskodásban részesüljön, az állam alkotmányos köteletségét alapozza meg a gyermek fejlődésének védelmére. Azt kell eldönteni, hogy az egyesülési jog korlátozása, szükséges és arányos védelme-e az alkotmányosan megkövetelt gondoskodási minimumnak. Különbözőek a vizsgálat tárgya aszerint, hogy a gyermek tagságának általánosságban történő megtiltásáról van-e szó, vagy a korlátozást jogszabály vagy bíróság mondja-e ki, illetve ha a szülő érvényesíti.

A bíróság úgy zárhatja ki a gyermek tagságát az egyesületből, ha megtagadja olyan egyesület bejegyzését, amelybe gyermek is kérheti tagként való felvételét. Dönthet egyedi tagsági ügyben is, valamint a szülő is megtagadhatja gyermekének az ilyen egyesületben való részvételét. Az egyesülési jog gyakorlása megilleti általában véve a gyermeket is, az pedig, hogy mikor dönthet erről maga a gyermek, mikor a szülő, és mikor lehet korlátozni, vagy kizárni függ a gyermek személyes adottságaitól – életkorától – másrészt az egyesület céljától és a részvétel hatásától a gyermekre. Az állam ebben az esetben köteles arra, hogy legalább a nyilvánosság szférájában ne engedje meg, hogy gyermek olyan tevékenységet folytasson, vagy olyan ügyekben állást foglaljon, amelyben a felelős álláspont kialakítására nem képes, noha ez a gyermek testi, szellemi és erkölcsi fejlődésére és későbbi sorsára meghatározó hatással lehet. Összességében megállapítható, hogy a gyermek tagsága homoszexualitással összefüggő egyesületben elvileg korlátozható. Ennek azonban a gyermekfejlődést fenyegető konkrét kockázathoz kell igazodnia. A jogalkotónak, vagy a bíróságnak az egyesület célját, jellegét és az életkort egymásra vonatkoztatva kell mérlegelnie.

Véleményem szerint már maga a homoszexualitás, mint fogalom a gyermek fejlődését fenyegető kockázatot jelent, hiszen ha megengedjük kiskorúaknak olyan egyesületekbe való részvételét, amely homoszexualitással, annak elismerésével, a homoszexuálisok védelmével kapcsolatos, akkor hozzájárulhatunk ahhoz, hogy az a kiskorú, aki homoszexuális mivoltával küszköd, és még nem alakult ki a nemi identitása, ez a fiatal, gyermek idő előtti döntéssel

lezárja választási lehetőségeit. Innentől kezdve a gyermeknek már nagyon nehéz lenne a visszaút, ha egyáltalán van visszaút. A homoszexualitással összefüggő egyesületek mindegyikében – a fenti indokok miatt – el tudnám képzelni azt, hogy az alapszabály kizárja kiskorúak tagságát ilyen egyesületekbe, illetve, hogy a nyilvántartás végző bíróság az adott egyesülettől ezt megkövetelje. Ezt a jelenlegi szabályozás nem zárja, mint azt a korábbiakban már kifejtettem, tehát természetesen lehet az alapszabályban olyan kitétel, hogy az adott egyesületnek, meghatározott indokok miatt, nem lehet kiskorú személy tagja.

1431/B/1996 alkotmánybíróági határozatban az egyesülési törvény esett az Alkotmánybíróság vizsgálata alá, méghozzá azzal az indítvánnyal, hogy az a rendelkezés, mely szerint csak az ügyész keresete alapján jogosult a bíróság a törvénytől működő egyesület feloszlására, sérti az állampolgárok azon alkotmányos jogát, hogy közvetlenül bírósághoz forduljanak abban az esetben, ha az ügyész nem találja törvénytől a társadalmi szervezet működését, vagy pedig a keresetindítást megtagadja. Az Alkotmánybíróság az indítványt megalapozatlannak találta, a következők miatt: álláspontja szerint az, hogy a törvény a törvényességi felügyeletet az ügyész jogkörébe utalja, nem jelenti azt, hogy, az egyén e jogát csorbítaná. Az Etv.[28] lehetővé teszi azt, hogy a szervezet tagja, a határozat meghozatalától számított 30 napon belül a bíróság előtt megtámadhassa a sérelmes határozatot, tehát magának a tagnak biztosítja a közvetlen bírósághoz fordulás lehetőségét. Egyéb esetben, ha valakinek jogát, vagy jogos érdekét sértené az egyesület működése, a 1959. évi IV. Polgári Törvénykönyv alapján, valamint a 1952. évi III. Polgári Perrendtartásról szóló törvény alapján az általános szabályok szerint jogosult keresetindításra.

291/D/2007 számú határozatban az indítványozó azt találta sérelmesnek, hogy ha valamelyik társadalmi szervezet tagja a sérelmes határozatot megtámadja, akkor a bíróság indokolt esetben a határozat végrehajtását felfüggesztheti. Pontosabban azt, hogy a felfüggesztés feltételei nincsenek meghatározva, így az határtalan bírói mérlegelésre ad lehetőséget, mely sérti az Alkotmány 50. § (1) és (3)[29] bekezdését, valamint az Alkotmányban biztosított egyesülési jogot. Az Alkotmánybíróság szerint a jogalkotó egyrészt abban az esetben teszi lehetővé a törvénytől határozat végrehajtásának felfüggesztését, ha a bíróság úgy ítéli meg, hogy az indokolt. Ez pedig csakis akkor állhat fenn, ha a határozat végrehajtása olyan érdeksérelmet eredményezne, amelyet igen nehéz, vagy lehetetlen lenne elhárítani. Annak eldöntése pedig, hogy milyen érdeksérellemmel járna az adott határozat végrehajtása, az Etv. szerint bírói mérlegelés jogkörébe tartozik, amely nem korlátlan, mivel csak kellő súlyú indokok alapján dönthet a bíróság a határozat végrehajtásának felfüggesztése mellett. Megállapította még azt is, hogy ezt a rendelkezést a bírói gyakorlat megfelelően értelmezi (BH1993.325.[30]).

A Ptk. szerint sem a határozat megtámadására, sem pedig a határozat felfüggesztésére vonatkozó szabály nem változott a tekintetben, hogy ki, és mennyi időn belül indíthatja meg a sérelmes határozat elleni felülvizsgálatot, valamint a felfüggesztést továbbra is bírói mérlegelésre bízva (3:35-37. §)

Igaz nem alkotmánybíróági határozat született róla, de szükségesnek tarom megemlíteni a feloszlással összefüggésben a Legfelsőbb Bíróság ítéletét a Magyar Gárda feloszlása ügyében, mely a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságát is megjárta. Az ügyészség keresetében az alperes Magyar Gárda Egyesület feloszlását kérte az alapján, hogy az egyesület a Magyar Gárda Mozgalmat támogatja, szervezeti keretet ad neki. A Magyar Gárda azonban rasszista nézeteket vall, terjeszt, egyenruhás katonai jellegű fellépésével megfélemlíti az embereket, ezért rendezvényei alkalmasak erőszak kiváltására, mások jogainak és szabadságának sérelmére elkövetett magatartásnak minősülnek, így az Etv. szabályai szerint felosztható.

Az alperes védekezésében két érvre koncentrált. Egyrészt arra, hogy a Magyar Gárdával együttműködik, de azt nem tartja fenn, másrészt hogy a Magyar Gárda által hangoztatott

vélemények a közélet fontos kérdései, amelyek a szabad vélemény – és szólásszabadság, valamint gyülekezési jog alapján amennyiben az felvonulás formájában történik, véleménynyilvánításnak minősülnek. Egyébként állítása szerint az egyesület feloszlata túl súlyos jogkövetkezmény lenne.

Mind az első fokú, mind pedig a másodfokú bíróság helyt adott az ügyészség keresetének és az egyesületet feloszlatta. Ezt követően az alperes felülvizsgálati kérelmet nyújtott be.

A Legfelsőbb Bíróság szerint a perben eldöntendő alapkérdés az volt, hogy a Magyar Gárda „mozgalom” minek minősül, az egyesületen belüli szervezetnek, vagy sem. A Legfelsőbb Bíróság arra a megállapításra jutott, hogy a Magyar Gárda az Etv. alapján létrehozott olyan közösség, amely egy anyaszervezeten belül fejti ki tevékenységét. Szervezeti, személyi, pénzügyi és ideológiai összefonódást állapított meg az egyesület és a mozgalom között, ezért a kettő egy megítélés alá esik. A Magyar Gárda rendezvényei olyan konfliktushelyzetet idéznek elő, amely magában hordozza az erőszakhoz folyamodás lehetőségét, így alkalmas mások jogainak és szabadságának sérelmére, így a másodfokú bíróság feloszlataáról hozott döntése megfelel a jogszabályoknak. Mivel a feloszlata kötelező jogkövetkezmény, mérlegelési jogkört a jogszabály nem ad a bíróságnak, így helyes volt a másodfokú bíróság döntése.[31]

Az ítélet ellen Vona Gábor a Jobbik elnöke fordult a strasbourgi Emberi Jogok Bíróságához, mert szerinte az egyesület feloszlata ellenkezik az Emberi jogok Európai Egyezményének 11. cikkével.[32] A bíróság szerint az ítélet[33] nem sérti a 11. cikkben megfogalmazott egyesülési és gyülekezési szabadságot, így tehát a magyar bíróságok ítélete jogszerű volt.

A bíróság megállapítja ugyan, hogy az egyesület feloszlata drasztikus lépés volt a magyar hatóságok részéről, ugyanakkor úgy ítéli meg, hogy a magyar bíróság a lehető legkevésbé „erőszakosan” rendezte az ügyet, és a hatóságok korábban többször is felhívták az egyesület figyelmét, hogy az általa támogatott Magyar Gárda Mozgalom tevékenysége törvényt sért.

A strasbourgi bíróság megállapítása szerint a magyar bíróságok végkövetkeztetése ebben az ügyben sem önkényesnek, sem ésszerűtlennek nem tekinthető, a mozgalom tevékenysége és megnyilvánulásai a roma kisebbség és a magyar többség közötti faji ellentétet alapultak. Az államnak ilyen esetekben nem kötelessége kivárni, míg valakinek konkrét jogait megsértik, megteheti a kellő intézkedéseket, hiszen a mozgalom konkrét lépéseket tett egy olyan politika megvalósítására, amely összeegyeztethetetlen a demokrácia és az egyezmény elveivel. Strasbourg szerint a felvonulások akkor is alkalmasak voltak a félelemkeltésre, ha azokon nem történt tényleges erőszak, vagy a hatóságok nem tiltották be az adott megmozdulást. Az egyesület feloszlata szempontjából a mozgalom megmozdulásainak törvényessége vagy törvénytelenysége lényegtelen – hangsúlyozza a bíróság.

A jelenlegi szabályok szerint is hasonló indokok alapján lehetőség van a civil szervezet feloszlataására, tehát az ügyész keresete alapján a bíróság feloszlata az egyesületet, ha annak működése sérti az Alaptörvényben meghatározott hatalom erőszakos megszerzésére irányuló tilalmat, vagy bűncselekményt valósít meg, vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást, továbbá ha mások jogainak vagy szabadságának sérelmével jár (Civil tv: 3. § (3)).

The new civil law regulation on associations in the mirror of Constitutional Court Rulings – Summary

After the creation of the Basic Law of Hungary, and following a drawn discussion Act CLXXV of 2011 on the Right of Association and the Operation and Funding of Civil Society organizations has come into force (hereinafter referred to as Civil Act). The Civil Act repealed a lot former provisions, thus the Act II. of 1989 on the Right of Association, the law concerning non-profit status, and the provisions related to association of the previous Civil

Code. The new Act V of 2013 in the Civil Code has also brought significant changes according to associations.

The base of the rules has changed considerably, as the permissive legislation, and the freedom of the parties has become the main line.

At present to association the Civil Act, the new regulations about the court registration of associations – such as Act CLXXXI of 2011 –, and the provisions concerning legal persons and associations of the new Civil Code should be applied.

Since the relevant legal regulation has changed, the previous judicial practice is not applicable, courts have to answer the questions among the new legal circumstances as well. However it is sure that the basis of association is the right of association which is a constitutional fundamental right. Due to these significant changes in this paper I have examined those important Constitutional Court Rulings which can be connected with the right of association, and I have tried to compare the decisions of the Constitutional Court with the new present regulation.

* Egyetemi tanársegéd. SZTE-ÁJK Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék.

[1] Sári János: Alapjogok - Alkotmánytan II. Osiris kiadó Bp. 2006. 42.o.

[2] I. cikk: (1) AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.

(2) Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait.

[3] Halmai Gábor: Emberi Jogok, Osiris Kiadó, Bp., 2008.

[4],63.§ (1) A Magyar Köztársaságban az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van a törvény által nem tiltott célra szervezeteket létrehozni, illetőleg azokhoz csatlakozni.

(2) Politikai célt szolgáló fegyveres szervezet az egyesülési jog alapján nem hozható létre.”

[5] 2011. évi CLXXV. törvény az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról 5/A §.

[6] 3:4.§ (4) A jogi személy a jogi személy típusnak megfelelő létesítő okiratán alapuló bírósági nyilvántartásba vétellel jön létre. A jogi személy nyilvántartásba való bejegyzését a nyilvántartó bíróság jogszabályban meghatározott okból tagadhatja meg.

[7] Etv. 15.§ (3)[7] A bíróság a nyilvántartásba vételről nemperes eljárásban, soron kívül határoz. A bíróság a nyilvántartásba vételről szóló határozatát az ügyésznek is kézbesíti.

[8] 2011. évi CLXXXI. törvény a civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról:

30. §(1) Ha a nyilvántartásba vétel iránti kérelem áttételének vagy hivatalból történő elutasításának nincs helye, és nem kell a kérelmezőt a hiányok pótlására felhívni, vagy a kérelmező a hiánypótlási kötelezettségének eleget tett, a bíróság a szervezetet legkésőbb a kérelem benyújtásától számított hatvan napon belül nyilvántartásba veszi.

[9] KK 1. szám a társadalmi szervezetek nyilvántartásba vételéről

[10] KK 1. II. A társadalmi szervezet nyilvántartásba vételekor vizsgálni kell, hogy a társadalmi szervezet választott elnevezése megfelel-e a névkizárólagosság, a névvalódiság és a névszabatosság követelményének. A névkizárólagosság követelményének megvalósítása érdekében a bíróságnak indokolt esetben meg kell keresnie a Legfelsőbb Bíróságot.

[11] A cégnévről a szabályokat a cégnyilvánosságról, bírósági cégeljárásról és végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény 3.-6.§ tartalmazza

[12] (4) A társadalmi szervezet, a társadalmi szervezetek szövetsége, továbbá - ha az alapszabály így rendelkezik - a társadalmi szervezetek szervezeti egysége jogi személy. A társadalmi szervezetnek az a szervezeti egysége nyilvánítható jogi személlyé, amelynek

önálló ügyintéző és képviseleti szerve van, valamint a működéséhez szükséges vagyonnal (önálló költségvetéssel) rendelkezik.

[13] Az alkotmánybíróság az Abtv.(1989. évi XXXII. törvény) szerint állásfoglalásokat nem vizsgálhat, a másik indítvánnyal összefüggésben pedig megjegyzi, hogy az Etv 2. § (4) bekezdése lehetőséget nyújt arra, hogy társadalmi szervezet azon szervezeti egysége, melynek önálló szervezeti és képviseleti szerve van, valamint rendelkezik a működéséhez szükséges vagyonnal, és az alapszabály így rendelkezik, akkor jogi személynek minősül.

[14] 1. §Az egyesülési jog mindenkit megillető alapvető szabadságjog, amelyet a Magyar Köztársaság[14] elismer, és biztosítja annak zavartalan gyakorlását. Az egyesülési jog alapján mindenkinek joga van arra, hogy másokkal szervezeteket, illetőleg közösségeket hozzon létre vagy azok tevékenységében részt vegyen.

[15] 14. §(1) A párt kivételével a társadalmi szervezet működése felett az ügyészség a reá irányadó szabályok szerint törvényességi felügyeletet gyakorol. Ha a működés törvényessége másképpen nem biztosítható, az ügyész a bírósághoz fordulhat.

[16] (2) A bíróság az ügyész keresete alapján

d) felosztatja a társadalmi szervezetet, ha annak működése a 2. § (2) bekezdésébe ütközik;

[17] MT rendelet 7. § (1): A Magyar Alkotóművészet Alapítvány tagjai önkéntes társulással képző-, és ipar-, fotóművészeti és ipari tervezőművészeti alkotóközösségbe tömörülhetnek.

(2) Az alkotóközösség célja a tagok művészeti tevékenységének támogatása, tevékenységük tárgyi feltételeinek biztosítása, valamint a tagok műveinek forgalomba hozatala.

[18] 23. § Az e törvény hatálybalépése előtt külön jogszabály alapján létesített, illetőleg működő társadalmi szervezetek tevékenységére, szervezetére és felügyeletére e jogszabályok módosításáig vagy hatályon kívül helyezéséig a korábbi, rájuk vonatkozó jogszabályok rendelkezései az irányadóak.

[19] 25. § (1) A fegyveres erők és a fegyveres testületek tagjaira vonatkozóan az egyesülési jog gyakorlásának feltételeit és módját a szolgálati szabályzat határozza meg.

[20] MT rendelet 7. § (2) : Az alkotóközösség célja a tagok művészeti tevékenységének támogatása, tevékenységük tárgyi feltételeinek biztosítása, valamint a tagok műveinek forgalomba hozatala.

[21] MT rendelet 10. §: Az alkotóközösség jogi személy, képviseletét a vezető vagy a taggyűlés által megbízott más tag látja el.

[22]4. § (1) A társadalmi szervezet megalakulását követően kérni kell annak bírósági nyilvántartásba vételét. A társadalmi szervezet nyilvántartásba vétele nem tagadható meg, ha alapítói az e törvényben előírt feltételeknek eleget tettek. A társadalmi szervezet a nyilvántartásba vétellel válik jogi személlyé.

[23] 58. § (1) Az egyesület alapszabályában rendelkezni kell a szervezet nevéről, céljáról és székhelyéről, valamint szervezetéről.

(2) Az egyesület a nyilvántartásba vételével válik jogi személlyé.

[24] Etv. 6. § (1) A társadalmi szervezet alapszabálya az abban meghatározott célkitűzéseknek megfelelően biztosítja a szervezet demokratikus, önkormányzati elven alapuló működését, elősegíti a tagok jogainak és kötelességeinek érvényesülését.

(2) A társadalmi szervezet alapszabályában rendelkezni kell a szervezet nevéről, céljáról és székhelyéről, valamint szervezetéről.

7. § (1) A társadalmi szervezet elnevezése és célja - az érdekelt jogi személy hozzájárulása nélkül - nem keltheti azt a látszatot, hogy a társadalmi szervezet a tevékenységét más jogi személy tevékenységéhez kapcsolódóan fejti ki.

(2) A társadalmi szervezet elnevezésének az ország területén hasonló működési körben tevékenykedő, korábban bejegyzett társadalmi szervezetek elnevezésétől különböznie kell.

[25] MT 11. § (1): Az alkotóközösség működését tagjai – az alapszabályban meghatározottak szerint – vagyoni hozzájárulásukkal biztosítják.

[26] 1983. évi 4. tvr.: 2. § (1) Ügyvédi tevékenységet az folytathat, aki az ügyvédi kamara tagja. Az ügyvéd egyéni ügyvédként, illetőleg ügyvédi iroda tagjaként működhet.

[27] Van Leuven és de Meiere 1981. június 23. hozott határozat

[28] 10. §(1) A társadalmi szervezet valamely szervének törvénytörő határozatát bármely tag - a tudomására jutástól számított 30 napon belül - a bíróság előtt megtámadhatja.

(2) A határozat megtámadása a határozat végrehajtását nem gátolja, a bíróság azonban indokolt esetben a végrehajtást felfüggesztheti.

[29] 50. § (1)[29] A Magyar Köztársaság bíróságai védik és biztosítják az alkotmányos rendet, a természetes személyek, a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek jogait és törvényes érdekeit, büntetik a bűncselekmények elkövetőit.

(3) A bírák függetlenek és csak a törvénynek vannak alárendelve. A bírák nem lehetnek tagjai pártoknak és politikai tevékenységet nem folytathatnak.

[30] „Az egyesületek, társadalmi szervezetek önkormányzati elven alapuló demokratikus működésével nem fér össze, hogy belső vitáikba az állam, vagy bármely külső szerv törvénytörés hiányában beavatkozzon.

Az egyesülési törvény kizárólag az érintett tagok jogainak sérelme esetén, törvényi rendelkezés megsértése miatt bírósághoz forduló tag keresete alapján, illetve a törvényességi felügyeletet gyakorló ügyész keresete alapján biztosít lehetőséget a társadalmi szerv határozatának megsemmisítésére.

A társadalmi szervezetek határozatának felülvizsgálata iránt indult perben a határozat végrehajtásának felfüggesztésére csak kivételes jelleggel kerülhet sor a bíróság részéről, amennyiben a sérelmezett határozatok végrehajtása súlyos érdeksérelmet eredményezne a pert indító tagok, illetve az egyesület működése szempontjából.”

[31] Legf. Bír. Kfv. X. 37.783/2009/6., JEMA 2010/2 17.-24. o.

[32]„1. Mindenkinek joga van a békés célú gyülekezés szabadságához, és a másokkal való egyesülési szabadsághoz, beleértve érdekei védelmében a szakszervezetek alapítását és az azokhoz való csatlakozásnak a jogát. 2. E jogok gyakorlását csak a törvényben meghatározott olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság vagy közbiztonság, a zavargás vagy bűncselekmény megakadályozása, a közegészség, az erkölcsök, illetőleg mások jogai és szabadságjogai védelmében szükségesek. E cikk nem képezi akadályát annak, hogy e jogoknak a fegyveres erők, a rendőrség vagy az államigazgatás tagjai által történő gyakorlását a törvény korlátozza.”

[33] European Court of Human Rights Case of Vona V. Hungary Application no. 35943/10, 9 July 2013